

реабілітаційних центрах. // Д.І. Шульженко /. **Електронний ресурс**, режим доступу: [<http://ap.uu.edu.ua/article/453>]; **4. Rief S.F.**, How to Reach and Teach Children with ADD/ADHD S.F.: Jossey-Bass// Rief S.F/ 2005, 436p.

References

- 1. Sy`n`ov V.M.** Psy`xologo-pedagogichni problemy` defektologiyi ta penitenciariyi // V.M. Sy`n`ov /Ky`yiv: «MP Lesya», 2010.- 779 s.;
- 2. Romanchuk O.** Sy`nopsy`s` diagnosty`chny`x kry`teriyiv DSM-V ta protokoliv NICE dlya diagnosty`ky` ta likuvannya osnovny`x psy`xichny`x rozladiv u ditej ta pidlitkiv. L`viv: Vy`davny`ctvo Ukrayins`kogo katoly`cz`kogo universy`tetu// O. Romanchuk/ L`viv. 2014-112 s.;
- 3. Shul`zhenko D.I.** Dy`zontogenety`chni aspekty` rann`oyi korekciyno-pedagogichnoyi roboty` v social`no-reabilitacijny`x centрах. // D.I. Shul`zhenko /. **Elektronny`j resurs**, rezhy`m dostupu: [<http://ap.uu.edu.ua/article/453>]; **4. Rief S.F.**, How to Reach and Teach Children with ADD/ADHD S.F.: Jossey-Bass// Rief S.F/ 2005, 436p.

Received 28.09.2017

Reviewed 03.10.2017

Accepted 15.11.2017

УДК 376.2:376-056.262

І.О. Фіцик

irysya20.86@ukr.net

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОРЕКЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З РОЗВИТКУ ЗОРОВОГО СПРИЙМАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Відомості про автора: Фіцик Ірина Олександрівна, асистент кафедри корекційної педагогіки та інклюзії Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів. У колі наукових інтересів: розвиток зорового сприймання у дітей дошкільного віку з порушеннями зору в умовах інклюзії. E-mail: irysya20.86@ukr.net

Contact: Fitsyk Iryna Oleksandrivna, assistant department for special education and inclusion in Lviv Ivan Franko National University. Scientific interests: the development of visual perception of preschool children with visual disorders. E-mail: irysya20.86@ukr.net

Фіцик І.О. Теоретичні аспекти корекційно-педагогічної роботи з розвитку зорового сприймання у дітей дошкільного віку з порушеннями зору. Наукова стаття висвітлює теоретичний аналіз проблеми особливостей

зорового сприймання дітей з порушеннями зору. Здійснено теоретичне обґрунтування напрямків корекційно-педагогічної роботи з розвитку та корекції зорового сприймання у дітей дошкільного віку з порушеннями зору в умовах інклюзії.

Порушення у діяльності зорового аналізатора викликають у дитини труднощі у пізнавальній діяльності, обмежують її можливість. Дитина отримує меншу інформацію про довкілля (як в кількісному, так і в якісному відношенні), ніж діти з нормальним зором. Формування та розвиток правильних і конкретних зорових уявлень у дітей з порушеннями зору є одним з основних завдань їх навчання і виховання. Це обумовлено тим, що зниження зорового сприймання веде до обмеження чуттєвого сприймання предметів і явищ природи, і тим самим ускладнює формування уявлень, як одного з найважливіших психічних процесів. Зорові сприймання та уявлення цієї категорії дітей виявляються звуженими, фрагментарними, схематичними і мають низький рівень узагальненості.

Тому пошук ефективних шляхів розвитку та корекції зорового сприймання у даної категорії дітей посідає провідне місце у корекційному навчанні, тому на кожного спеціаліста мультидисциплінарної команди покладені свої взаємозалежні та взаємообумовлені завдання.

Ключові слова: діти з порушеннями зору, зорове сприймання, інклюзія, корекція, корекційно-педагогічна робота, режим зорового навантаження.

Фицик И. О. Теоретические аспекты коррекционно-педагогической работы из развития зрительного восприятия у детей дошкольного возраста с нарушениями зрения. Научная статья освещает теоретический анализ проблемы особенностей зрительного восприятия детей с нарушениями зрения. Осуществлено теоретическое обоснование направлений коррекционно-педагогической работы из развития и коррекции зрительного восприятия у детей дошкольного возраста с нарушениями зрения в условиях инклюзии.

Нарушение в деятельности зрительного анализатора вызывают у ребенка трудности в познавательной деятельности, ограничивают ее возможность. Ребенок получает меньшую информацию об окружающей среде (как в количественном, так и в качественном, отношении), чем деть с нормальным зрением. Формирование и развитие правильных и конкретных зрительных представлений у детей с нарушениями зрения является одним из основных заданий их учебы и воспитания. Это обусловлено тем, что снижение зрительного восприятия ведет к ограничению чувственного восприятия предметов и явлений природы, и тем самым усложняет формирование представлений, как одного из важнейших психических процессов. Зрительные восприятия и представления этой категории детей оказываются суженными, фрагментарными, схематическими.

Поэтому поиск эффективных путей развития и коррекции зрительного восприятия у данной категории детей занимает ведущее место в

коррекционной учебе, потому на каждого специалиста мультидисциплинарной команды положены свои взаимозависимые и взаимообусловленные задания.

Ключевые слова: деть с нарушениями зрения, зрительное восприятие, инклюзия, коррекция, корекційно-педагогическая работа, режим зрительной нагрузки.

Fitsyk I.O. Theoretical Aspects of Correctional-Pedagogic Work In the Development of Visual Perception of Preschool Age Children with Visual Disorders. The article highlights theoretical analysis of the problem of visual perception peculiarities of children with visual defect. It reveals theoretical argumentation of directions and the most effective tasks concerning correctional-pedagogic work I the development of visual perception of preschool age children in the conditions of inclination.

Partial and complete loss of vision leads to the most serious and often not substitute loss in the sphere of sensory reflection. Violation of distinguishing of small details, insufficient ability to distinguish between linear variables causes difficulty recognizing objects and images, mixing the form of images and objects. This reduces the speed of perception, its completeness, accuracy; complecates the formation of objective and spatial representation. As a result all this predisposes a delay in the child's mental development, inconsistency of its capabilities, which presents a new situation - situation of studing at school. Violation of the activity of the visual analyzer cause difficulties in child's cognitive activity, limit its abilities. Children with visual defect need special conditions for complete all-round development. Loss of visual perception leads to the limitation of sensitive perception of objects and nature phenomena, which also complicates conception formation as one of the most important mental processes.

Purposeful cognitive, educational and practical activity is decisuve condition for successful activation of children' s opportunities available in sensory sphere. Only specially organized correctional-pedagogic work in the development of visual perception accomplished by multidisciplinary team will provide children with visual defect with normal psychophysical development, mastering of practical knowledge, skills and abilities as well as independent full life in society. All kinds of activities such as game, work, studies and household processes have to be used for the development of visual perception and visual functions activation.

Key words: children with visual defect, visual perception, development, correction, correctional-pedagogic work.

Постановка проблеми. Порушення у діяльності зорового аналізатора викликають у дитини труднощі у пізнавальній діяльності, обмежують її можливість. Дитина отримує меншу інформацію про

довкілля (як в кількісному, так і в якісному відношенні), ніж діти з нормальним зором. Патологія зорового сприйняття (зниження гостроти зору, звуження поля зору, порушення кольору та кольорозрізнення) негативно впливає на психічний розвиток сліпих і слабозорих. Зрозуміло, що діти з порушеннями зором потребують особливих умов для повноцінного всебічного розвитку (О.Г. Литвак, І.С. Моргуліс, Л.І. Плаксіна, Є.П. Синьова, Т.П. Свиридюк та ін.). Дослідженнями багатьох дефектологів (М.І. Земцової, І.С. Моргуліса, Є.П. Синьової, Л.І. Солнцевої та інш.) встановлено, що для успішної активізації наявних у них можливостей сенсорної сфери вирішальною умовою є цілеспрямована пізнавальна, навчальна і практична діяльність.

Тому перед педагогами дошкільних закладів постає важливе завдання з пошуку ефективних шляхів розвитку та корекції зорового сприймання у дітей з порушеннями зору, що забезпечить не тільки можливість засвоєння дітьми загальноосвітньої програми, але й розвиток та охорону функцій зорового аналізатору, корекцію і компенсацію вторинних відхилень у розвитку.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування напрямків корекційно-педагогічної роботи з розвитку зорового сприймання у дітей з порушеннями зору в умовах інклюзії.

Аналіз теоретичних джерел. Дослідження Є. П. Синьової та інших вчених, присвячені вивченню ролі глибини порушення зору у формування особистості показали, що: "... існування інваліда за зором у соціальних групах, об'єднаних за ознакою подібності ушкоджених функцій, якими є колективи спеціальних шкіл-інтернатів, орієнтує його на вироблення в собі складових особистості, що відповідають ціннісним орієнтирам саме цієї групи. Зокрема такими є особливості спрямованості особистості, обмеженої можливостями перцептивного досвіду, та такої, яка протягом шкільного дитинства здебільшого засвоює цінності групи, властиві спеціальній школі-інтернату для дітей з порушеннями зору" [7, 14].

Є.В. Селезньова відмічає, що у людей, які мають залишковий зір, та у слабозорих розвиток зорового сприймання удосконалюється при введенні додаткових незорових стимулів, які допомагають зору в утворенні повноцінного образу. Дослідження взаємодії дотику та зору в процесі сприймання експериментального матеріалу дітьми з нормальним зором показали кращі результати, ніж при сприйманні окремими аналізаторами (Л.І. Солнцева). Аналогічні досліди, проведені зі сліпими та глухими дітьми, показали, що при виконанні різних видів діяльності зір та дотик впливають один на одного якісно своєрідно (А.І. Мещеряков).

Дослідження, проведені Ю.О. Кулагіним, Л.І. Солнцевою показали, що спільне використання неповноцінного зору та дотику вже в дошкільному віці дає більшу повноту образу сприймання, зменшує час

впізнавання знайомих предметів та створення уявлень про об'єкти зовнішнього світу [5]. Наступні дослідження, проведені В.З. Деніскою, Н.С. Костючек, Г.Ф. Федяй показали, що при ознайомленні з оточуючим з використанням зору та дотику дитина спроможна виділяти значно більшу кількість ознак об'єктів.

Виклад основного матеріалу. Онтогенез сприймання, за даними досліджень, відбувається в зв'язку з ускладненням стосунків дитини з довколишнім середовищем (Б.Г. Ананьєв, Л.А. Венгер, Л.С. Виготський, А.П. Запорожець, А.Н. Леонтьєв, А.Р. Лурія, С.Л. Рубінштейн, І.М. Сеченов). Це означає, що перцептивний образ формується не внаслідок прямого впливу фізичного подразника на аналізатори, а в ході активного «зустрічного» процесу з боку індивіда [13, 10].

Відразу, необхідно відмінити і ту важливу роль, яку зір відіграє практично у всіх видах діяльності. За допомогою зору людина стежить за правильністю виконуваних дій. Так, наприклад, при формуванні навичок письма контроль за рухами руки дитина, що нормально бачить, здійснює візуально. Сліпий в цьому випадку стежить за правильністю рухів за допомогою руки. Ця обставина істотно ускладнює і утрудняє вироблення навичок письма. Абсолютно очевидно, що часткова, а тим більше повна втрата зору спричиняє за собою найбільш серйозні і часто нічим не замінні втрати в області чуттєвого відображення. Вплив скорочення чуттєвого досвіду на психічне життя наголошувався багатьма психологами (Л. С. Виготський, О.Г. Литвак, С.Л. Рубінштейн та ін.) [13, 10].

В процесі сприймання предметів і явищ навколишнього світу за допомогою зору людина отримує інформацію про форму, величину, колір предметів, їх просторовому розміщені і ступеню віддаленості. Таку вичерпну інформацію ми отримуємо за допомогою різних функцій зору. Зорова функція здійснюється завдяки складній системі різних взаємозв'язаних структур – зорового аналізатора і дозволяє орієнтуватися в просторі, сприймати форму і колір предметів, бачити їх на різній відстані, при яскравому світлі і у сутінках [1].

Є.П. Синьова відмічає, що порушення функцій зору можуть мати як природжений, так і набутий характер. Порушення функцій зору, обумовлені природженими причинами (спадковими і внутрішньоутробними) пов'язані з природженими змінами (аномаліями) розвитку, будови, розміщення і функціонування різноманітних очних структур [14, 253]. Порушення функцій зору, які носять набутий характер, можуть бути викликані такими причинами, як механічні пошкодження, однієї із частин зорового аналізатора, протікання патологічних процесів, неправильні умови виховання тощо. Порушення функцій зору, викликані різноманітними причинами, в спеціальній літературі називаються порушеннями зору. В свою чергу порушення зору діляться умовно на глибокі і неглибокі. До глибоких порушень зору

ми відносимо ті, які пов'язані зі значним зниженням таких важливих функцій, як гострота зору чи поле зору, що має яскраво виражену органічну детермінацію. В залежності від глибини і ступеню порушення даних зорових функцій може виникнути сліпота чи слабозорість [14].

Зорові порушення, які відносяться до так званих неглибоких, вважаються порушення окорухових функцій (косоокість, ністагм); порушення кольоророзрізнення (дальтонізм, дихромазія); порушення характеру зору (порушення бінокулярного зору), порушення гостроти зору, пов'язані з розладами оптичних механізмів зору (міопія, гіперметропія, астигматизм) [14].

О.Г. Литвак вказує на те, що порушення функцій центрального зору – гостроти зору негативно відображається на пізнавальній діяльності дитини. Труднощі розрізнення дрібних деталей, недостатня здатність розрізнення лінійних і кутових величин приводить до труднощів впізнавання предметів і зображень, змішування за формою зображень і предметів. Це знижує швидкість сприймання, його повноту, точність, ускладнює формування предметних і просторових уявлень, образних форм психічного відображення – образної пам'яті, наочно-образного мислення, уявлень, порушує співвідношення образного і понятійного в мисленнєвій діяльності. В кінцевому результаті все це приводить до відставання в психічному розвитку дитини, невідповідності її можливостей тим вимогам, які пред'являє нова ситуація – ситуація шкільного навчання [6].

У дітей із зоровими порушеннями розрізняють наступні розлади функцій в самій зоровій системі: порушення цілісності сприймання, порушення окорухової функції, порушення периферійного зору, порушення бінокулярного зору, порушення фіксації погляду, порушення прослідковуючої функції, порушення функції розрізнення кольорів, порушення окоміру, порушення здатності встановлювати просторові зв'язки між предметами, порушення макро- і мікроорієнтування у просторі.

Дослідженнями багатьох дефектологів (М.І. Земцової, І.С. Моргуліса, Є.П. Синьової, Л.І. Солнцевої та інші) встановлено, що для успішної активізації наявних у них можливостей сенсорної сфери вирішальною умовою є цілеспрямована пізнавальна, навчальна і практична діяльність. Для того щоб намітити шляхи подальшої корекційної роботи із розвитку зорового сприймання необхідно здійснити діагностичну роботу. Для вивчення особливостей зорового сприймання дітей з порушеннями зору, а також для якісної характеристики рівня розвитку зорового сприймання можуть бути використані діагностичні методики, розроблені М.М. Безруких та Л.В. Морозовою [2]. Експериментальні завдання даної методики спрямовані на характеристику зорового сприймання.

Ефективність роботи з розвитку зорового сприймання у дітей з порушеннями зору визначається знанням психологічних основ управління процесом зорового сприймання. Врахування психологічних основ зорового сприймання дає можливість виділити декілька напрямків корекційної роботи. До першого напрямку можна віднести вплив на функціональні механізми зорового сприймання. Цей вплив може здійснюватися двома шляхами:

- використання педагогічних заходів (сенсорних вправ, різних видів продуктивної діяльності, дидактичних ігор тощо), які здійснюють безпосередній вплив на підвищення зорових функціональних можливостей і характеризуються цілеспрямованістю впливу на окремі зорові функції. Ефективність названих педагогічних заходів визначається системністю і безперервністю даної роботи;

- опосередкований вплив на розвиток і стабілізації зорових функцій через навчання дитини бачити і через створення умов, які формують у неї бажання сприймати навколишній світ.

Другим напрямком спеціальної роботи з розвитку зорового сприймання є цілеспрямоване формування чи розвиток наявних операційних механізмів зорового сприймання дітей з порушеннями зору. Шляхами реалізації цього напрямку є:

- розвиток предметно-практичної діяльності дітей як основні якості формування перцептивних дій;

- розвиток і корекція уявлень про сенсорні еталони як засіб здійснення перцептивних процесів з урахуванням особливостей оволодіння ними дітьми з порушеннями зору;

- розвиток і корекція предметних уявлень як засіб удосконалення предметного сприймання, розвиток його повноти і диференціації;

- формування навичок використання зорових умінь для встановлення логічних причинно-наслідкових зв'язків при відображенні оточуючої дійсності;

- розвиток зорових вимірювальних дій і розвиток та корекція просторових уявлень як основи якісного відображення предметів у просторі.

Третім напрямком спеціальної педагогічної діяльності з розвитку зорового сприймання є створення умов мотивованої, значимої для дитини зорової діяльності, створення ситуації успіху. Основним завданням спеціальних та інклюзивних закладів є реалізація трьох основних напрямків роботи: організаційно-педагогічний, лікувально-відновлювальний та корекційно-виховний, які забезпечують не тільки можливість засвоєння дітьми загальноосвітньої програми, але й розвиток та охорону функцій зорового аналізатору, корекцію і компенсацію вторинних відхилень у розвитку [11, 72]. У роботі по цим напрямкам на кожного спеціаліста дошкільного закладу покладені свої,

але взаємозалежні і взаємообумовлені задачі. Організаційно-педагогічний напрямок спрямований на те, щоб створити умови для нормального розвитку дошкільників з вадами зору – це не тільки надати їм можливість брати участь в тому чи іншому виді діяльності, а насамперед забезпечити їм можливість для оволодіння способами тієї чи іншої діяльності. Медичний персонал для створення сприятливих умов по розвитку дітей з порушеним зором покликаний здійснити комплекс лікувально-профілактичних, гігієнічних заходів, які полегшують роботу зорової системи.

Педагогічний колектив, використовуючи дидактичні прийоми та засоби, сприяє розвитку дошкільника з порушеним зором й водночас попереджує і виправляє (корегує) вторинні відхилення. Лікувально-відновлювальний напрямок роботи полягає в розвитку збережених зорових функцій у дітей з вадами зору, відновленні їх до норми медичними і педагогічними засобами. Осмислене цілеспрямоване сприйняття розвиває здатність бачити, аналізувати, диференціювати. Знання зорових можливостей дитини дозволяє педагогу, цілеспрямовано на розвиток зору, створювати умови для закріплення результатів відновлювального лікування.

Навчання та виховання дітей з вадами зору спрямоване на ранню корекцію та компенсацію вторинних відхилень у розвитку дітей, здійснення лікувально-відновлювальної роботи по виправленню порушень зору, а також успішну підготовку дітей до навчання у школі. Успіх вирішення всіх цих завдань залежить від вирішення їх у тісному взаємозв'язку. З огляду на це, є важливим розвиток зору та зорового сприймання, оскільки неповноцінність першого зумовлює недостатній розвиток другого. Тому однією зі спеціальних завдань корекційно-виховної роботи є розвиток способів зорового сприймання та активізації зорових функцій. Для розвитку зорового сприймання і активізації зорових функцій необхідно використовувати всі види дитячої діяльності: гру, працю, заняття, побутову діяльність. Це забезпечить дітям формування практичних навичок і вмінь користуватися неповноцінним зором в процесі життєдіяльності. Тому, як вказує Л.І. Плаксіна, проведення спеціальних занять з розвитку зору і зорового сприймання, без включення дитини в активну і цікаву для неї діяльність, не доцільне, і призведе лише до додаткових зорових навантажень і втоми. Ефективність корекційно-виховного напрямку роботи залежить від реалізації спеціалістами, які працюють з дітьми з порушеним зором, індивідуального та диференційованого підходу при проведенні занять і організації вільної діяльності дітей [9].

Індивідуальний та диференційований підхід на заняттях здійснюється з урахуванням рекомендацій лікаря-офтальмолога, рівня розвитку і можливостей дітей (виділення ступеню самостійності, підбір

певного розміру індивідуальних посібників, спрощений чи ускладнений варіант завдання, диференційована оцінка результатів роботи тощо). Диференційований підхід залежить і від рівня оволодіння дитиною прийомами та навичками, і від етапу лікування. Індивідуальний підхід передбачає врахування в роботі педагога гостроти зору, пізнавальних можливостей дитини оскільки від цього залежить темп виконання завдання, реакція на оцінку власної діяльності (пасивність, радість, розчарування тощо), стійкість уваги до роботи тощо.

В індивідуальній роботі з дітьми з вадами зору необхідно поступово відпрацьовувати кожний прийом з використанням різноманітних завдань на одному і тому ж занятті. Слід дотримуватись послідовності у виконанні прийомів навчання, щоб у дитини формувалась система знань. Характеристики зображень ретельно підбираються для кожної дитини. Працюючи з дітьми з порушеннями зору, слід частіше використовувати вказівки для простеження об'єктів в повному обсязі (обводити його контур, частини), на заняттях використовувати додатковий матеріал: контур, силует, малюнок, дрібні картинки, іграшки, індивідуальні картки для слабозорих дітей. Під час знайомства з об'єктом рекомендується знижувати темп ведення заняття, оскільки дітям з порушеннями зору потрібно більше часу, ніж зрячим, для зорового сприймання, обдумування завдання, повторного розгляду. Демонструючи на заняттях наочний матеріал, необхідно враховувати не тільки його доступність віку дітей але і доцільність роботи з ним в даний момент. При цьому можна зменшити складність матеріалу, якщо діти його не засвоюють. Наочний матеріал має бути достатньо великим за розміром, його має бути добре видно за контуром, силуетом, кольором, має відповідати природним розмірам (будинок має бути більшим за людину; мишка меншою, ніж кіт; вишня менша, ніж помідор тощо) [8].

Умовами для повного і точного сприймання об'єктів, які демонструються є: вибір адекватного фону; вибір певного кольору, так як колір у сполученні і на відстані може змінюватись (наприклад, червоний поряд з жовтим здається жовтогарячим, синій – фіолетовим, фіолетовий з коричневим – чорним, червоний – бордовим); постійно використовуючи укази для показу; дитина під час показу об'єкта знаходиться біля дошки збоку відкритого ока (заклеєне праве око – ліворуч, заклеєне ліве око – праворуч); педагог знаходиться біля дошки з права, обов'язково обличчям до дітей; деякі об'єкти на картині, яка розглядається даються чітким контуром (обвести чорним кольором за контуром).

Особливого значення в системі індивідуального та диференційованого підходу набуває дотримання режиму зорового навантаження [8]. Варто звернути особливу увагу на дітей зі світлобоязню (різні форми очних захворювань і патологія центральної

нервової системи). У них часто відзначається звуження діапазону реактивності, тобто порушення адаптації до високих і низьких яскравостей світла. Такі діти гублять здатність що-небудь бачити при низькому освітлені і в той же час засліплюються яскравим світлом.

Для розвитку зорового сприймання, активізації зорових функцій необхідно використовувати всі види діяльності: гру, працю, заняття і побутові процеси. Це забезпечить дітям формування практичних навичок та умінь користуватися неповноцінним зором для задоволення різних життєво-важливих потреб. Тому, як вказує Л.І. Плаксіна, проведення спеціальних ігор і вправ для розвитку зору і зорового сприймання поза певною діяльністю не є виправданим так як веде не тільки до додаткового навантаження на дітей та їх стомленню але і не дає конкретних навичок і умінь використовувати зорову інформацію. Доволі часто вправи на розвиток і активізацію зорових функцій вчать дитину переносити засвоєнні вміння зорового сприймання, в нові для дитини ситуації, а також перевіряє ефективність сформованих способів і прийомів [4, с. 28]. Ігри і вправи повинні мати офтальмологічне навантаження на розвиток оптичної уваги, орієнтування у просторі, візуальне впізнавання предмета, розвиток рухів очних яблук, активної фіксації погляду на предметі, розвиток зорового гнозису. Крім офтальмологічного навантаження, яке сприяє корекції зору та зорового сприймання, ігрові вправи та дидактичні ігри мають цілий ряд педагогічних завдань: закріплення уявлень про колір, форму, величину предметів, про матеріал з якого виготовлений цей предмет, призначення цього предмета, розвиток уваги, пам'яті, підготовку руки до письма. Ігри для розвитку зору та зорового сприймання необхідно використовувати тільки після детального вивчення стану зору кожної дитини і рекомендацій лікаря офтальмолога, а також з урахування вікових особливостей дітей [9].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Проведений нами теоретичний аналіз спеціальної літератури, яка висвітлює проблеми особливостей зорового сприймання дітей з порушеннями зору, дозволив нам зробити висновки, що тільки спеціальна корекційно-виховна робота у тісному зв'язку з лікувально-відновлювальною, систематична спільна робота всіх учасників мультидисциплінарної команди дає можливість розвивати, вправляти, корегувати зорові функції та способи зорового сприйняття, запобігати неповноцінним уявленням дітей. Вся корекційна робота з дітьми з порушенням зору передбачає, насамперед, формування цілісного та повного зорового сприймання, розвиток пізнавальних інтересів та розумових здібностей дитини у всіх видах діяльності. Перспективою подальших досліджень є вдосконалення методів корекційної роботи для розвитку зорового сприймання дітей дошкільного віку з порушеннями зору.

Бібліографія

- 1. Артемова Л.В.** Колір, форма, величина, число / Л.В. Артемова. – К.: Томіріс 1997. – 174 с. **2. Безруких М.М., Морозова Л.В.** Тестовый буклет и демонстрационные карточки к «Методике оценки уровня развития зрительного восприятия детей 5–7,5 лет». – М.: Новая школа, 1996. – 40 с. **3. Выготский Л.С.** Развитие высших форм внимания в детском возрасте: Хрестоматия по вниманию / Под ред. А. Н. Леонтьева, А. А. Пузыря, В. Я. Романова. – М.: МГУ, 1976. – С. 184 – 219. **4.** Комплексное лечение косоглазия и амблиопии в сочетании с медико-педагогическими мероприятиями в специализированных дошкольных учреждениях / **Григорян Л.А., Кащенко Т.П.** – М.: Просвещение, 1994. – 33 с. **5. Кулагин Ю.А.** Восприятие средств наглядности учащимися школы слепых / Ю.А. Кулагин. – М.: Педагогика, 1969. – 296 с. **6. Литвак А.Г.** Восприятие человека при слепоте / А. Г. Литвак // Наша жизнь. – 1982. – №11. – С. 34– 36. **7.** Медико-педагогічна корекція зорового сприймання у дошкільників з вадами зору: Підручник / **Гребенюк Т.М., Сасіна І.О., Тімакова Ю.В.** – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2005. – С. 56. **8.** Особенности проведения занятий со слепыми детьми в часы коррекции: Уч.-метод. пос. / Под науч. ред. **Л.И. Солнцевой.** – М.: ВОС, 1990. – 127 с. **9. Плаксина, Л.И.** Развитие зрительного восприятия у детей с нарушением зрения / Л.И. Плаксина. – Калуга: Издательство «Адель», 1998. – 118 с. **10. Рубинштейн Л.** Основы общей психологии. – 3-е изд. – М.: Педагогика, 1989. – 432 с. **11. Сасіна І.О.** Зміст роботи тифлопедагога в дошкільному закладі / І.О.Сасіна // Соціально-психологічні проблеми тифлопедагогіки зб. наукових праць. Випуск 3. – К., 2004. – С. 72 – 80. **12.** Сенсорное воспитание дошкольников / Под ред. **А.В. Запорожца, А.П. Усовой.** – М.: АПН РСФСР, 1963. – 228 с. **13. Сеченов И.М.** Осязание как средство, соответствующее зрению // Избранные философские и психологические произведения. – М.: Огиз, 1947 . – 343 с. **14. Синьова Є.П.** Тифлопсихологія: Підручник. / Є.П.Синьова – К.: Знання, 2008. – С. 252.

References

- 1.Artemova L.V.** Kolir, forma, velichina, chislo / L.V. Artemova. – K.: Tomiris 1997. – 174 s. **2.Bezrukih M.M., Morozova L.V.** Testovyy buklet i demonstracionnye kartochki k «Metodike ocenki urovnja razvitija zritel'nogo vosprijatija detej 5–7,5 let». – M.: Novaja shkola, 1996. – 40 s. **3. Vygotskij L.S.** Razvitie vysshih form vnimanija v detskom vzdaste: Hrestomatija po vnimaniju / Pod red. A. N. Leont'eva, A. A. Puzyreja, V. Ja. Romanova. – M.: MGU, 1976. – S. 184 – 219. **4.** Kompleksnoe lechenie kosoglazija i ambliopii v sochetanii s mediko-pedagogicheskimi meroprijatijami v specializirovannyh doshkol'nyh uchrezhdenijah / **Grigorjan L.A., Kashhenko T.P.** – M.: Prosveshhenie, 1994. – 33 s. **5. Kulagin Ju.A.**

- Vosprijatie sredstv nagljadnosti uchashhimisja shkoly slepyh / Ju.A. Kulagin. – M.: Pedagogika, 1969. – 296 s. **6. Litvak A.G.** Vosprijatie cheloveka pri slepote / A. G. Litvak // Nasha zhizn'. – 1982. – №11. – S. 34– 36.
- 7.** Medy`ko-pedagogichna korekciya zorovogo spry`jmannya u doshkil`ny`kiv z vadamy` zoru: Pidruchny`k / **Grebenyuk T.M., Sasina I.O., Timakova Yu.V.** – K.: NPU imeni M.P.Dragomanova, 2005. – S. 56.
- 8.** Osobennosti provedeniya zanjatij so slepymi det'mi v chasy korrekcii: Uch.-metod. pos. / Pod nauch. red. **L.I. Solncevoj.** – M.: VOS, 1990. – 127 s. **9. Plaksina, L.I.** Razvitie zritel'nogo vosprijatija u detej s narusheniem zrenija / L.I. Plaksina. – Kaluga: Izdatel'stvo «Adel'», 1998. – 118 s. **10. Rubinshtejn L.** Osnovy obshhej psihologii. – 3-e izd. – M.: Pedagogika, 1989. – 432 s.
- 11. Sasina I.O.** Zmist roboty` ty`flop pedagoga v doshkil`nomu zakladi / I.O.Sasina // Social`no-psy`xologichni problemy` ty`flop pedagogiky` zb. naukovy`x prac`. Vy`pusk 3. – K., 2004. – S. 72 – 80. **12.** Sensornoe vospitanie doshkol'nikov / Pod red. **A.V. Zaporozhca, A.P. Usovoj.** – M.: APN RSFSR, 1963. – 228 s. **13. Sechenov I.M.** Osjazanie kak sredstvo, sootvetstvujushhee zreniju // Izbrannye filosofskie i psihologicheskie proizvedeniya. – M.: Ogiz, 1947. – 343 s. **14. Sy`n`ova Ye.P.** Ty`flopsy`xologiya: Pidruchny`k. / Ye.P.Sy`n`ova – K.: Znannya, 2008. – 365s.

Received 11.09.2017

Reviewed 05.10.2017

Accepted 15.11.2017

УДК: 351.851:061.1EU(4+438)

В.М. Шевченко

shevchenko_volodumur@ukr.net

РЕФОРМА ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ В ПОСТКОМУНІСТИЧНИЙ ПЕРІОД

Відомості про автора: Шевченко Володимир, докторант, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії сурдопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, Київ, Україна. У колі наукових інтересів: історія сурдопедагогіки, ранній розвиток, реабілітація дітей з кохлеарними імплантами. E-mail: shevchenko_volodumur@ukr.net

Contact: Shevchenko Volodymyr, doctoral candidate, PhD of pedagogy, candidate of pedagogical sciences, senior researcher of the laboratory of surdopedagogy of the Institute of Special Pedagogics of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine. In the circle of